

Czesław Muśnicki

Akademia Rolnicza im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Katedra Uprawy Roli i Roślin

**Profesor dr Felicjan Cieszkowski Dembiński
(1901–1981)
znakomity rolnik i wybitny uczony
(życiorys)**

Biography of Professor dr Felicjan Cieszkowski Dembiński (1901–1981)

Słowa kluczowe: Cieszkowski Dembiński, Felicjan, życiorys

Key words: Cieszkowski Dembiński, Felicjan, biography

W artykule przedstawiono krótką biografię zmarłego przed dwudziestu laty profesora zwyczajnego Akademii Rolniczej w Poznaniu, członka rzeczywistego Polskiej Akademii Nauk, długoletniego rolnika-praktyka. Ten wybitny uczony, znany zarówno w kraju jak i za granicą, przez ponad 30 lat zajmował się badaniami nad roślinami oleistymi, a jednocześnie zainspirował rozwinięte później przez jego uczniów badania w zakresie nasiennictwa ziemniaka, agrotechniki zbóż oraz herbologii i herbicydów. Współpracował z wieloma ośrodkami naukowymi, w tym z Instytutem Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa oraz z Instytutem Hodowli i Aklimatyzacji Roślin. Był aktywnym społecznikiem i wychowawcą licznych pokoleń rolników z wyższym wykształceniem.

The paper presents short biography of deceased 20 years ago full professor of Agricultural University of Poznań, member of Polish Academy of Science and many years farmer. Illustrious scientist, well known in the country as well as abroad, through above 30 years took up research works on oilseed crops and simultaneously gave inspiration to research on large scale seed production of potatoes, cereals cropping and weed science and herbicides, later developed by his followers. Professor collaborated with many research centres, therein Institute of Soil Science and Cultivation of Plants and Institute of Plant Breeding and Acclimatization.

Felicjan Dembiński urodził się dnia 1 lipca 1901 roku w Poznaniu w rodzinie lekarza Tadeusza Dembińskiego i jego żony Felicji z Thielów. Przyszły profesor Akademii Rolniczej, znakomity rolnik, wychował się w środowisku wielkomiejskim. Wakacje spędzał jednak najczęściej u rodziny na wsi, co sprawiło że gospodarstwo wiejskie polubił od najmłodszych lat, a piękno przyrody pochłonęło Go całkowicie. Zdecydowało to później o obraniu zawodu rolniczego.

Po ukończeniu gimnazjum klasycznego im. Marii Magdaleny w Poznaniu w roku 1918, Felicjan Dembiński odbył roczną praktykę rolniczą. Rolnictwo studiował początkowo na wydziale Rolnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, a następnie na wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. Studia rolnicze ukończył w Poznaniu w roku 1923. Był on pierwszym wychowankiem Uniwersytetu Poznańskiego, który uzyskał stopień inżyniera rolnika. Jego dyplom magisterski oznaczony numerem pierwszym znajduje się obecnie w zbiorach Akademii Rolniczej w Poznaniu.

Specjalizując się pod kierunkiem prof. Wiktora Schramma był przez dwa lata asystentem Katedry Ekonomiki Rolniczej Uniwersytetu Poznańskiego. Wykonana pod kierunkiem tego światowej sławy ekonomisty rolnego praca pt. „Wpływ wojny na organizację gospodarstw buraczanych na Kujawach Poznańskich” została przyjęta w roku 1924 jako rozprawa doktorska i wyróżniona przez JM Rektora srebrnym medalem Uniwersytetu. W roku 1926 Dembiński został skierowany przez prof. Schramma na staż naukowy do Międzynarodowego Instytutu Rolniczego w Rzymie. Po powrocie do kraju przerwał pracę naukową dla zdobycia praktycznego doświadczenia administracyjnego w pracy na roli. Przeszedł wszystkie stopnie kariery rolnika-praktyka, od zarządzania folwarkiem do administrowania kluczem majątków. Na początku lat trzydziestych po śmierci ojca, został adoptowany przez Augusta Cieszkowskiego juniora (1861–1932), syna filozofa i prezesa Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, twórcy Szkoły Rolniczej im. Haliny w Żabikowie, patrona Poznańskiej Akademii Rolniczej, który był entuzjastą wielkich przedsiębiorstw rolnych. Wówczas dołączył nazwisko „Cieszkowski” do swojego rodzowego. Zarządzał wtedy szeregiem dużych przedsiębiorstw rolnych rozsianych w czterech województwach: poznańskim, pomorskim, warszawskim i lubelskim — różniących się znacznie pod względem warunków glebowo-klimatycznych i kultury rolnej. Ciągła obserwacja zmiennych warunków przyrodniczych i ekonomicznych, w których przebiegał proces produkcji rolnej budziła nowe inicjatywy i zachęcała do ich realizacji. Wtedy to Felicjan Cieszkowski Dembiński skierował swoje zainteresowania na nasiennictwo. W Drzewcach k. Gostynia (Poznańskie), gdzie przebywał najczęściej, zapoczątkował hodowlę nowych odmian ziemniaków i nasiennictwo zbóż.

W okresie pracy na roli Felicjan Cieszkowski Dembiński nie zaniedbywał ścisłego kontaktu z macierzystą Uczelnią — Uniwersytetem Poznańskim, nawiązał też łączność z zagranicznymi placówkami badawczymi. Między innymi nawiązał bezpośrednie kontakty z Instytutem Badań Rolniczych w Wageningen i ośrodkami hodowli ziemniaka w Holandii, z Państwowym Instytutem Biologicznym w Dahlem pod Berlinem i z Instytutem Rolniczym w Rothamsad w Anglii. Nawiązanie tych kontaktów ułatwiała mu obok znajomości zagadnień rolniczych biegła znajomość języka niemieckiego oraz czynna znajomość języków francuskiego, angielskiego i włoskiego.

W okresie międzywojennym Felicjan Cieszkowski Dembiński był sekretarzem, a następnie prezesem poznańskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Popierania Nauki Rolnictwa i Leśnictwa, a także prezesem poznańskiego oddziału Związku Rolników z Wyższym Wykształceniem. W Ministerstwie Rolnictwa był członkiem Komisji Współpracy z Doświadczalnictwem.

Jeszcze w okresie studiów Felicjan Dembiński rozpoczął działalność społeczną. Był współzałożycielem i pierwszym prezesem Koła Rolników Uniwersytetu Poznańskiego. Po studiach był pierwszym prezesem Stowarzyszenia Rolników Wychowanków Uniwersytetu Poznańskiego i przewodniczył pierwszemu zjazdowi absolwentów tej Uczelni. Został dwukrotnie odznaczony Złotą Odznaką Honorową Koła Rolników. Jako młody asystent Uniwersytetu Poznańskiego pracował społecznie w kółkach rolniczych, a przez dwadzieścia lat był prezesem Kółka Rolniczego w Baszkowie, a następnie w Poniecu (Gostyńskie). W okresie pracy na roli Felicjan Cieszkowski Dembiński brał udział w ruchu spółdzielczym. Był członkiem rad nadzorczych różnych spółdzielni rolniczych m.in. cukrowniczej i mleczarskiej.

W czasie okupacji Felicjan Cieszkowski Dembiński został wysiedlony do tzw. Generalnej Guberni, gdzie początkowo pracował w swoim majątku ziemskim w Suchej pow. Wągrów, a później zajmował się handlem.

Po wyzwoleniu wrócił na teren Poznańskiego, gdzie w Drzewcach w powiecie gostyńskim odbudował hodowlę ziemniaków i nasiennictwo zbóż, założone w okresie międzywojennym. Prowadził je do czasu likwidacji w roku 1949.

Nowy etap pracy Felicjana Cieszkowskiego Dembińskiego wiąże się z powołaniem go w roku 1949 początkowo na stanowisko adiunkta, a wkrótce potem kierownika Katedry Roślin Przemysłowych Uniwersytetu Poznańskiego (1951). W roku 1954 Katedra ta została połączona z Katedrą Szczegółowej Uprawy Roślin w ramach wydziału Rolnego Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Jej kierownikiem został Felicjan Dembiński otrzymując tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego. Katedrą tą kierował do swego przejścia na emeryturę w roku 1971. W tym czasie prof. Cieszkowski Dembiński stworzył w Poznaniu ośrodek badań rolniczych o szerokiej problematyce naukowej promieniujący daleko poza mury Uczelni i poza granice kraju. Powołany na Katedrę bezpośrednio z czynnej pracy gospodarczej rozporządzał już wówczas obok głębokiej i szerokiej wiedzy, doświadczeniem praktycznym zdobytym w wieloletniej pracy na roli oraz dogłębną znajomością potrzeb żywnościowych i spraw gospodarczych kraju ściśle związanych z produkcją rolną. W Katedrze zainicjował badania nad produkcją nasienną ziemniaków i uprawą zbóż oraz w zakresie herbologii i herbicydów, rozwijane później przez Jego współpracowników. Sam skupił się głównie wokół zagadnień związanych z uprawą roślin oleistych. Za osiągnięcia naukowe w zakresie badań nad rzepakiem i opracowanie kompleksowej technologii produkcji nasion oleistych prof. Dembiński wraz z Zespołem uzyskał w roku 1968

nagrodę m. Poznania i woj. poznańskiego, a w roku 1970 Nagrodę Państwową I stopnia. Omówienie działalności Profesora i Jego Zespołu w tym zakresie znajdzie Czytelnik w odrębnych opracowaniach.

W trakcie intensywnej pracy badawczo-popularyzatorskiej Felicjan Cieszkowski Dembiński uzyskał tytuł profesora zwyczajnego (1961), został wybrany członkiem korespondentem (1960), a następnie członkiem rzeczywistym (1968) Polskiej Akademii Nauk. W V Wydziale Nauk Rolniczych i Leśnych przewodniczył Sekcji Uprawy Roślin. W roku 1965 został powołany na członka Szwedzkiej Królewskiej Akademii Rolnictwa i Leśnictwa w Sztokholmie. Był on pierwszym Polakiem, który dostąpił tego zaszczytnego powołania. Był inicjatorem i współorganizatorem pierwszego Międzynarodowego Kongresu Rzepakowego w Gdańsku (1962) oraz powołania Międzynarodowej Grupy Doradczej ds. Badań nad Rzepakiem. Brał także aktywny udział w Międzynarodowych Kongresach rzepakowych w Paryżu (1970) i Giessen (1974), gdzie wygłaszał referaty i przewodniczył obradom sekcji specjalistycznych.

Felicjan Cieszkowski Dembiński był także członkiem Rad Naukowych różnych instytutów rolniczych w kraju, a wśród nich długoletnim przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa. Współpracował z przemysłem olejarskim i Związkiem Plantatorów Roślin Oleistych, Zjednoczeniami Państwowych Gospodarstw Rolnych, Stowarzyszeniem Inżynierów i Techników Rolnictwa NOT, redakcją rolną Polskiego Radia i Telewizji i redakcjami wielu czasopism rolniczych.

Pełnił także szereg zaszczytnych funkcji w Uczelni. Przewodniczył lub był aktywnym członkiem różnych komisji senackich, rektorskich i wydziałowych oraz prodziekanem Wydziału Rolnego, członkiem Rady Wydziału i delegatem do Senatu macierzystej Uczelni.

Aktywnie uczestniczył ponadto w życiu gospodarczym kraju. W roku 1957 zaproponowano Mu tekę Ministra Rolnictwa. Przedstawiony przez Niego program rekonstrukcji i rozwoju rolnictwa polskiego nie uzyskał jednak aprobaty Prezydium Rządu, co skłoniło Go do rezygnacji z przedstawionych propozycji. Stawał jednak zawsze do dyspozycji władz, gdy chodziło o dobro polskiego rolnictwa. W latach 1957–1962 był doradcą Ministra Rolnictwa, członkiem Kolegium tego Ministerstwa i współtwórcą ówczesnej polityki rolnej na wsi. Przez wiele lat przewodniczył Radzie Naukowo-Technicznej przy Ministrze Rolnictwa. Był także członkiem Rady Ekonomicznej przy Radzie Ministrów, gdzie zajmował się problematyką rolną. Uczestniczył przy reaktywowaniu działalności Polski w Europejskiej Komisji Gospodarczej FAO i niejednokrotnie reprezentował rolnictwo polskie za granicą. W latach 1958–1959 przewodniczył delegacji polskiej na X i XI posiedzenie Europejskiej Komisji Gospodarczej FAO, był również członkiem delegacji rządowej na Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. Reprezentował Polskę na Międzynarodowym Kongresie Organizacji Rolniczych w Paryżu (1960). Przewodniczył delegacji polskiej na sympozjum

poświęconemu upowszechnianiu postępu rolniczego w Czechosłowackiej Akademii Nauk Rolniczych i Leśnych w Pradze (1959), gdzie wygłosił referat w imieniu delegacji polskiej. Towarzyszył Ministrowi Rolnictwa w jego oficjalnych wizytach do Niemiec, Danii i USA. Wchodząc w skład delegacji rządowej do NRD nawiązał żywe kontakty z Niemiecką Akademią Nauk Rolniczych. W Danii interesował się organizacją nauki i szkolnictwa rolniczego, a po powrocie ogłosił pracę pt. „Struktura agrarna, produkcja rolnicza oraz organizacja nauki i szkolnictwa rolniczego w Danii”. W Stanach Zjednoczonych wygłosił referat w Ministerstwie Rolnictwa w Waszyngtonie o stanie rolnictwa polskiego i jego potrzebach.

Z ramienia Ministerstwa Rolnictwa przebywał także w Szwecji, dla zacieśnienia współpracy polsko-szwedzkiej w zakresie badań rolniczych i wygłosił w Malmö referat. Odsunięty w latach siedemdziesiątych od państwowej działalności społecznej do końca życia pracował naukowo w Akademii Rolniczej w Poznaniu. W roku 1970 Wyższa Szkoła Rolnicza w Poznaniu nadała prof. Felicjanowi Cieszkowskiemu Dembińskiemu tytuł doktora honoris causa w uznaniu jego studiów nad biologią roślin oleistych, nad rozszerzeniem wiedzy o możliwościach ich uprawy w chłodnej strefie klimatu umiarkowanego i zasług dla intensyfikacji produkcji rolnej.

Prof. Felicjan Cieszkowski Dembiński posiadał liczne odznaczenia i wyróżnienia, wśród których należy wymienić krzyże: Kawalerski, Oficerski i Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Order Sztandaru Pracy, Medal 1000-lecia Państwa Polskiego, Odznakę Honorową „Za zasługi w rozwoju województwa poznańskiego”, liczne nagrody Ministra Szkolnictwa Wyższego w dziedzinie badań naukowych i osiągnięć dydaktyczno-wychowawczych oraz obok Zespołowej Nagrody Państwowej Specjalną Nagrodę Państwową za szczególny wkład w rozwój nauki polskiej.

Barwne i ciekawe było życie prof. Felicjana Cieszkowskiego Dembińskiego, tak jak barwna i ciekawa była jego postać. Był człowiekiem ogromnej pracy nacechowanej głębokim humanizmem. Z twardej i trudnej szkoły w praktycznym rolnictwie wyniósł głęboką znajomość działania praw przyrodniczych, umiejętność trafnej oceny sytuacji i szybkiej decyzji, zahartowanie w zmaganiach z przeciwnościami losu. Zmarł nagle na zawał serca w dniu 11 lutego 1981 roku i został pochowany na Cmentarzu Junikowskim. Żonaty z Haliną Sojczanką (primo voto Jaruszkowską) potomstwa biologicznego nie pozostawił. Pozostało jednak po Nim liczne potomstwo duchowe. Wszyscy oni byli i są nadal pod Jego niepowtarzalnym urokiem, pełni podziwu dla Jego głębokiej i rozległej wiedzy. W licznych, zawsze serdecznych rozmowach, jakie chętnie z nami prowadził błyszczał szerokością horyzontów, polotem i precyzją myśli, barwnością słowa. Ale najbardziej pociągała Jego osobista kultura i płynący z niej ujmujący sposób bycia, niedościgniony w swoim autentyzmie.

Literatura źródłowa

- Kaczmarek Z. 2000. Felicjan Dembiński (1901–1981). Ziemianin, naukowiec, społecznik, patriota. *Wiadomości Ziemiańskie*, 4: 5-6.
- Kaczmarek Z. (red.). 2001. Felicjan Cieszkowski Dembiński (1901–1981) – rolnik i uczonek. Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu 2001, 127.
- Marciniak A. 2001. Felicjan Dembiński-Cieszkowski, członek rzeczywisty PAN (maszynopis).
- Muśnicki Cz. 1984. Wspomnienia w rocznicę śmierci prof. dra Felicjana Cieszkowskiego Dembińskiego (maszynopis).